

Acupunctuur niet beter dan placebo bij stabiel asthma bronchiale

Hoewel velen geloven dat acupunctuur werkzaam is bij asthma bronchiale, zijn er weinig op wetenschappelijke wijze verkregen gegevens die voor deze opvatting steun bieden. Biernacki en Peake hebben nu een onderzoek gedaan waarbij 'echte' acupunctuur vergeleken werd met 'sham'-acupunctuur. Zij bestudeerden 10 mannen en 13 vrouwen, gemiddeld 43 (SD±15) jaar oud, met asthma bronchiale (met bronchusverwijdende middelen reversibele uitademingsstoornis) die gedurende 2 maanden voorafgaand aan het onderzoek in een stabiele toestand verkeerden. Allen gebruikten regelmatig beta-2-agonisten en de meesten tevens inhalatiesteroïden, terwijl 7 patiënten ook nog ipratropiumbromide inhaleerden. Gerandomiseerd werd óf een acupunctuurnaald aangebracht op de plaats waarbij volgens deskundigen een heilzame uitwerking bij asthma verwacht kan worden (midsternaal op tepelhoogte) óf op een willekeurige plek op de thorax die niet bekend staat als hebbende enige geneeskrachtige werking. De naald werd 20 min. in situ gelaten. Bij alle patiënten werd de indruk gewekt dat

het een echte acupunctuurbehandeling betrof. Na 2 weken werd de behandeling gekruist herhaald. Voorafgaand aan de behandeling en gedurende het daaraanvolgende uur werd regelmatig longfunctie-onderzoek verricht. De patiënten hielden bij welke geneesmiddelen zij gebruikten en registreerden 's' morgens en 's' avonds hun 'peak expiratory flow rate' (Maximale uitademingsnelheid). Met behulp van een gestandaardiseerd vragenformulier werd een indruk van de kwaliteit van het leven verkregen. Twee en 4 weken na de acupunctuurbehandeling werd het longfunctie-onderzoek herhaald. Alle patiënten voltooiden het onderzoek.

Er werden met betrekking tot de uitkomsten van het longfunctie-onderzoek geen statistisch significante verschillen tussen de 'echte' en de placebo acupunctuurbehandeling vastgesteld. Wel deed zich na beide behandelingen een opmerkelijke verbetering in de kwaliteit van het leven voor, die na de placebobehandeling nog iets groter was dan na de 'echte', hetgeen gepaard ging met een vermindering van het gebruik van bronchusverwijdende middelen. Ook

hierin waren er tussen de beide behandelingsmodaliteiten geen statistisch significante verschillen.

Het is de onderzoekers niet gelukt enig voordeel van de 'echte' boven de placebo-acupunctuur aan te tonen. In beide groepen deden zich opmerkelijke verbeteringen in longfunctie en kwaliteit van leven voor. Dit zal hoogstwaarschijnlijk geïnterpreteerd moeten worden als een placebo-effect, tenzij de acupunctuur wel werkt, waarbij het niet uitmaakt waar de naald geplaatst wordt, een opvatting die onverenigbaar is met de basisprincipes van deze behandelwijze. Merkwaaarderwijs komen de onderzoekers tot de slotsom dat acupunctuur additioneel nuttig is bij de behandeling van asthma door de kwaliteit van het leven te bevorderen en het gebruik van bronchusverwijdende middelen te kunnen verminderen, een conclusie die ik op grond van de uitkomsten van dit onderzoek beslist niet kan onderschrijven. ●

J. Geerling.

Literatuur:

Biernacki W, Peake MD. Acupuncture in treatment of stable asthma. *Resp Med* 1998;92: 1143-5.

Medicijnmannen zonder grenzen

Zolang er dokters bestaan, worden er grappen over hun geldzucht gemaakt. Een Latijnse spreuk zegt bijvoorbeeld: 'Die zieke zorgt slecht voor zichzelf die een medicus tot erfgenaam maakt'. Zo'n dokter heeft er immers belang bij het leven van zijn patiënt te bekorten. Zulke spot komt voort uit twijfel: heeft de arts nu een beroep of een roeping?

Voor de reputatie van het doktersvak is de Organisatie Artsen zonder Grenzen een zegen. Haar medewerkers spelen de rol waarin het publiek medici graag ziet. Onbaatzuchtig brengen zij overal ter wereld hulp. De algemene bewondering die zij genieten, leidt tot imitatie. Alleen al door de naam maakt de Organisatie

'Homeopaten zonder Grenzen' duidelijk dat zij meelift op het succes van *Médecins sans Frontières*.

Het kan niet vaak genoeg herhaald worden: homeopathie heeft niets met geneeskunde te maken. Het is een vorm van geloof. Al het gegoochel met wetenschappelijke taal kan niet verdoezelen dat de hele leer berust op alchemie van twee eeuwen geleden. In 1810 kwam Hahnemano met de theorie dat men aan zieken middelen moest geven die bij gezonden vergelijkbare symptomen oproepen. Alleen moesten de stoffen in zulke verdunde doses worden toegediend dat ze niet gevaarlijk werden.

De verklaringen die Hahnemann gaf voor de werking van de gifjes, doen zelfs de leek glimlachen. Maar ja, dat verraakt geven ook de 'wetenschappelijke' theorieën van die tijd. Alleen die zijn vervangen door nieuwe verklaringen. Echte wetenschap ontwikkelt zich, terwijl een religie zich aan de woorden van de goeroe blijft houden. Tot de dag van vandaag kunnen homeopaten niet voldoen aan de voornaamste eis van wetenschap: bewijs proefondervindelijk dat uw theo-

rie klopt. Geen onderzoek heeft ooit de aanspraken van de homeopathie bevestigd. Hoe vaak zijn er niet experimenten aangekondigd die eens en voor al zouden aantonen dat homeopathie werkt? Als het erop aankomt, trekken de homeopaten zich echter terug onder het voorwendsel dat de opzet van de proef niet deugt.

In de westerse wereld is homeopathie een betrekkelijk ongevaarlijk bijgeloof. Dat weet eigenlijk iedereen die homeopathische middeltjes koopt. Als er werkelijk iets ernstigs aan de hand is, staat 'de echte geneeskunde' klaar. Anders ligt dit in de Derde Wereld. Het onheil dat homeopathische praktijken daar kunnen aanrichten, blijkt uit de uitspraken die de Nederlandse voorzitter van de grenzeloze homeopaten in de Wel & Weebijlage van deze krant op 12 januari doet. E. van de Kamp wijst trots op de ervaringen in Ghana. Daar kunnen de meeste mensen geen echte medicijnen betalen. Daarom zoeken ze hun toevlucht tot traditionele geneeswijzen. Gelukkig verschijnen daar de homeopathische redders uit Nederland die hun voor een schappelijk

prijsje middeltjes verschaffen die het aureool van westerse wetenschap hebben. Hoe gevaarlijk die situatie is, hoeft geen betoog: de Ghanezen weten niet dat ze placebo's slikken.

Voor de homeopaten is de behandeling 'een fluitje van een cent', zegt Van de Kamp. Terwijl we in het Westen onze emoties verbergen, zijn de onbedorven Ghanezen zo heerlijk open dat een consult maar enkele minuten duurt. Dan heeft de heler al in de gaten wat voor een karakter hij voor zich heeft en welk middeltje aan de emotionele behoeften van de patiënt voldoet.

Wat moeten we denken van zulk optreden in een samenleving die niet bestand is tegen de verlokkingen van de westerse wereld? De vergelijking met de gewetenloze reclame voor poedermelk en roken dringt zich op. Ach, de Van de Kampen zullen het wel goed menen, zodat de grap 'Homeopaten zonder Geweten' misplaatst is. Laten we het maar zo zeggen: Afrika heeft behoefte aan artsen en niet aan westerse medicijnmannen. ●

Anton van Hooff

Geneeskrachtige kruiden op recept

De Ierse Raad voor geneesmiddelen heeft onlangs besloten dat geneeskrachtige kruiden uitsluitend op recept kunnen worden verkregen. Dit besluit werd door ierse minister voor gezondheidzorg Brian Cowen als volgt toegelicht: Een product waarvan de fabrikant beweert dat het een geneeskrachtige of farmacologische werking heeft, wordt in Ierland, overeenkomstig de richtlijnen van de Europese Unie, beschouwd als medicijn. Medicijnen kunnen uitsluitend na goedkeuring van het Ierse ministerie in de handel worden gebracht en moeten door artsen worden voorgeschreven. Uiteraard hebben talrijke producenten van 'gezonde voeding' protest aangekend. Het besluit betekent dat populaire kruiden zoals het St Johanskruid voor somberheid en menopausale klachten, en gingko, blauwe

cohosh en de rode bes voor geheugenverlies op latere leeftijd, alleen na een bezoek aan de huisarts kunnen worden verkregen. Tegenstanders vrezen dat de kosten zullen verviervoudigen en de kruiden het land via smokkelarij zullen binnenkomen. Overigens is Ierland de belangrijkste producent van gingko in Europa. Inmiddels is bij recent onderzoek door de Universiteit van Californie (Los Angeles, USA) naar de samenstelling van bekende kruidenmerken vastgesteld dat sommige monsters meer dan 200% andere minder dan 50% van de door de producent vermelde kruiden bevatten. Waarschijnlijk is het in Nederland niet veel beter. ●

E. Bosch

The Lancet 1999;354: 1799

Irish Medicines Board puts herbal remedies on prescription.

Ad hominem

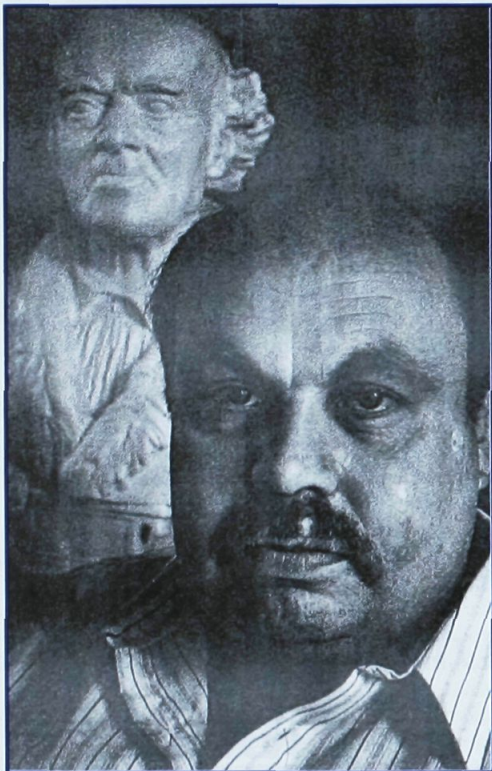
Toen de KNMG voorjaar 1999 een nieuwe voorzitter kreeg in de persoon van de Nijmeegse gynaecoloog prof. Merkus, toen deed mij dat het beste hopen terzake het KNMG-standpunt over de alternatieve geneeswijzen, dat altijd veel te tolerant is geweest. Op het hoogtepunt van de KNMG-discussie over alternatieve geneeswijzen, op gang gekomen door de affaire van der Smagt, werd er in KNMG-kringen serieus gesproken over het instellen van een registratie-systeem van alternatieve artsen. Vooral de LSV heeft dat toen tegengehouden en m.n. het Ned. Orthopaedisch Verbond profileerde zich fel tegen deze dreigende erkenning van medische kwakzalverij. Toen het NOV met een rondschrijven aan alle wetenschappelijke zusterverenigingen steun trachtte te organiseren voor zijn standpunt, leidde dat ook tot een bespreking op een gynaecologenvergadering, waar de toenmalige voorzitter Heintz een genuanceerd standpunt innam en waarschuwde tegen een 'heksenjacht'. Ik trachtte hem toen over te halen tot een iets flinker standpunt en kreeg bijval van Merkus, destijds nog gewoon gynaecoloog te Tilburg. Via stille diplomatie heb ik Merkus al

snel na zijn benoeming benaderd en hem wat studiemateriaal (bijkans een zwartboek) over de relatie tussen KNMG en kwakzalverij toegezonden. Hij bleek nog niets van zijn gezonde oordeel over de alternatieve geneeskunde kwijt te zijn en ik hoopte van ons contact nog enig profijt te kunnen trekken. Helaas moest hij zijn post als KNMG-voorzitter al snel opgeven wegens gezondheidsredenen. Hij werd opgevolgd door Hagenouw, een sociaal-geneeskundige. ■ De in mei 1999 op non-actief gestelde Rotterdamse cardioloog van der Zwaan, die in zijn vrije tijd wat kwakzalvde als sportarts, heeft met zijn ex-werkgever Dijkzigt een 'passende afvloeiingsregeling' kunnen afspreken en zijn ontslag was ook 'eervol'. De zaak kwam aan het rollen toen het AD lucht kreeg van een geanonimiseerde publicatie in het Actieblad van mei 1999, waarin een kwakzalvende specialist 'Rotgans' ten tonele werd gevoerd. ■ Op 9 december 1999 namen mr. J.J.C. Alberdingk Thijm en mevrouw Monda Heshusius afscheid van het KWF. De eerste was voorzitter van die organisatie en Heshusius directeur voorlichting. Al weer jaren geleden (1995) heb ik mij eens schriftelijk gewend tot Alberdingk Thijm om mijn ongenoegen over de te toeschietelijke houding van zijn KWF jegens de Moermanaanhang te uiten. Ik mocht nimmer een antwoord ontvangen. Zijn op-

volger is de voormalige Nationale Ombudsman Menno Oosting: van kanker weet die natuurlijk niets, maar een geluk is dat hij in elk geval gewend is brieven te beantwoorden! Mevrouw Heshusius ontving bij haar afscheid de Prof. Dr. Muntendamprijs. De KWF-jury prees haar verdiensten op het gebied van de voorlichting en begeleiding van kankerpatiënten. Haar naïeve omhelzing van de orthomoleculaire en niettoxische tumorkwaks is haar kennelijk niet aangerekend. ■ Ook bij de apothekers een nieuwe voorzitter: Favié, apotheker te Opmeer, West-Friesland, werd de leider van de KNMP. Zeker tien jaar geleden werd ik eens door hem tijdens mijn werk gebeld over een recept, dat ik had afgegeven aan een zwangere vrouw met een overigens onschuldige klacht (nachtelijke kuitkrampen), maar dat zijn goedkeuring niet kon wegdragen. Als alternatief stelde hij voor een homeopathisch middel te proberen. Dat kon nu weer niet op mijn instemming rekenen en na toelichting van mijn positie terzake werd hij lid van onze Vereniging. Hij is dat nog steeds en zal hopelijk binnen zijn beroepsgroep de kwakzalverij met geneesmiddelen nu krachtig gaan bestrijden. ■ Op 24 december 1999 overleed op 76-jarige leeftijd dr. L.F. Bakker. Hij geniet in de wereld van de kwakzalverij enige faam als auteur van het prof-

vervolg op pagina 8

schrift Kwakzalverij en onbevoegd uitoefenen der geneeskunst, waarop hij in 1969 promoveerde. Hij deed onderzoek naar magnetiseurs, kruidendokters en gebedsgenezers. Hij becijferde de aantallen contacten en kwam op een schatting van een gemiddeld jaarinkomen van 25.000 gulden per kwakzalver. Hij gaf een beschrijving van de persoonlijkheidsstructuur van deze mensen en herkende er ook uitgesproken 'hysterische psychopaten' onder. Bakker heeft zich korte tijd ook in onze Vereniging gemanifesteerd, maar was gezien sommige curieuze opvattingen niet voorbeschikt om een leidende rol te gaan spelen. Hij heeft deze wel geambieerd, maar zich la-

Drs. H.G. Bodde

ter met veel verontwaardiging als lid afgemeld. Hij ruste in vrede. ■ Hoge onderscheidingen vielen ten deel aan enkele van de knapste geleerden van ons land, uiteraard allen sterk afkerig van alternatieve opvattingen. Prof.P.Borst ontving bij zijn partieel afscheid van het AVL wegens zijn grote verdiensten voor het kankeronderzoek het Commandeurschap in de Orde van de Nederlandse Leeuw, een zeer hoge onderscheiding. ■ Moleculair bioloog prof.dr. Ronald Plasterk, nog verbonden aan UvA en AVL, ontving op 21 oktober 1999 de Spinoza-prijs. Hij was daarmee één van de vier winnaars van deze hoog aangeschreven door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) ingestelde prijs ter waarde van 3 miljoen gulden. De jury be-

schreef hem als 'een van de meest briljante, ondernemende en aansprekende onderzoekers' van ons land. Plasterk, die tevens columnist is van *De Volkskrant* en medewerker van het TV-programma Buitenhof, heeft zich snel ontwikkeld tot een (sterk verbeterde) opvolger van wijlen Piet Vroon. Hij is zeer productief en heeft overal een (gezond) oordeel over. Zo nam hij bijv. krachtig stelling tegen Houtsmuller ten tijde van het kort geding. Ook in onze rechtszaak tegen VSM in 1992 koos hij ondubbelzinnig onze zijde.

■ De hoogste onderscheiding ging echter naar theoretisch fysicus Gerard 't Hooft, die samen met zijn op-leiter Veltman de Nobelprijs Natuurkunde 1999 ontving. Ook deze geleerde acht zich niet te hoog om zijn licht te laten schijnen over het hedendaags bijgeloof, want hij hield een interessante lezing tijdens het afscheidssymposium van prof.dr. Cees de Jager als voorzitter van Skepsis in 1998. De *Skepter* van september 1999 verscheen met grote vertraging om alsnog de volledige tekst van zijn bijdrage op te nemen. Zijn conclusie luidde dat wetenschappelijke wetten onomstotelijk wijzen op die verklaring van paranormale verschijnselen, die stelt dat alle paranormale gebeurtenissen tussen de oren plaatsvinden en niet daarbuiten. ■ Ook minder kritische figuren krijgen wel eens onderscheidingen, zoals wij reeds zagen. Medisch directeur M. Verstegen van het Nijmeegse Canisius Wilhelmina Ziekenhuis wekte reeds jaren geleden onze wrevel door in zijn Sanadome ook homeopathie en acupunctuur te gaan aanbieden. Hij kwam daarover ook in conflict met de medische staf van zijn ziekenhuis. Recenter zocht hij naar mogelijkheden om de Houtsmullertherapie te gaan testen. Hij deed dat op eigen houtje en zonder dat de aan zijn kliniek verbonden oncologen er ook maar iets van wisten! Er kwam natuurlijk niets van in. Verstegen (59) werd bij zijn afscheid in december 1999 benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Niet zo'n heel hoge onderscheiding, maar toch minder prettig voor hen die hem voorgingen, want een devaluatie betekent de toekenning aan Verstegen natuurlijk wel. ■ Zelf heb ik beter nieuws, want de Alkmaarse officier van Justitie, die mij op 25 mei 1999 deed verhooren nav Houtsmullers aangifte van smaad en laster, liet mij - na een periode van kwellende onzekerheid - op 30 december 1999 weten geen aanleiding te zien tot het instellen van een vervolging. Het hoger beroep van het 'kort geding' zal wellicht in april gaan dienen. Houtsmuller doet weinig meer van zich

horen en heeft naar verluidt zijn praktijk gesloten. ■ Of de leider van het Amsterdamse Kushi-instituut, de makrobiot Adelbert Nelissen ook zo makkelijk van zijn aanklacht af komt, dat is nog steeds onduidelijk. Het Amsterdamse parket liet ons eind januari weten dat het Zwartboek makrobiotiek en de klacht van ex-kabouter Roel van Duijn nog steeds voorwerp is van gerechtelijk vooronderzoek. ■ En dan wat opbeurend nieuws: het zgn. privaatschap homeopathie in de Vrije Universiteit is op sterven na dood! Nadat het bestuur van de medische faculteit vorig jaar had besloten geen studiepunten meer toe te kennen aan het tentamen homeopathie, kwam er volgens docent Bodde 'geen kip' meer opdagen. Ook de hedendaagse student medicijnen calculeert, net zoals zijn voorgangers deden. Bodde vond het zonde van zijn woensdagmiddag en gaf de pijp aan Maarten. Hij ried de Koninklijke Nederlandse Vereniging tbd Homeopathie aan om in zijn plaats de voormalig homeopaat-zonder-Grenzen dr. Martien Brands aan te stellen. Aldus geschiedde en de faculteit bemoeide zich verder niet met dit onderonsje. Decaan prof. dr. Van de Veen liet weten dat er wat hem betreft geen privaatschap (Homeopathie is flauwekul!) meer

Op het hoogtepunt van de affaire van der Smagt, werd er in KNMG-kringen serieus gesproken over het instellen van een registratie-systeem van alternatieve artsen.

bestaat en dat de heer Brands alleen af en toe aan liefhebbers wat les mag geven. ■ Dierenarts-acupuncturist De Leeuw mag aan de diergeneeskundige faculteit te Utrecht enkele colleges geven over zijn favoriete geneeswijze. Hij werd prompt geïnterviewd door het veelgelezen *Arts en Auto* (1999, nr. 17). Volgens de inleiding bij het artikel 'stroomt er energie door ons lichaam' en bestaan 'meridianen, die in verbinding staan met de verschillende organen'. De meest aanvechtbare uitspraak is toch nog afkomstig van de bevlogene docent zelf: 'Het enkele toepassen van acupunctuur maakt mij nog niet tot kwakzalver'. Je moet maar durven. ●

C.N.M. Renckens

Een onheilige Drieëenheid

De geboorte van het derde kwakfonds (1)

Het Nederlandse volk is vrijgevig waar het goede doelen betreft. Door particulier werd in 1997 naar schatting 5,3 miljard gulden geschonken. De meeste giften gaan naar de kerk en ander levensbeschouwelijke instellingen (1,29 miljard), sport en recreatie ontvingen 922 miljoen, terwijl internationale hulp (807 miljoen) en gezondheid (711 miljoen) op de derde en vierde plaats kwamen (gegevens van VU-onderzoeker dr. Th. Schuyt). Bonafide fondswervende instellingen verenigden zich reeds in 1925 in de Stichting Centraal Bureau Fondswerving (CBF) om aan het publiek de garantie te geven, dat het geld goed besteed wordt. De 'markt' van fondswervende instellingen is open en aanmelding bij het CBF is niet verplicht. Periodiek verschenen zo minder bonafide instellingen op het toneel en om de steunwaardigheid naar het publiek nog duidelijker te maken werd in 1995 de CBF-Keur in het leven geroepen. Dit keurmerk kan alleen verkregen worden indien aan een aantal nauw omschreven voorwaarden wordt voldaan. Deze activiteit wordt door de overheid ook ondersteund, maar is in essentie een vorm van zelfregulering.

Ongewenste concurrentie op de Nederlandse markt kwam en komt af en toe van buitenlandse fondsen, waarvan de herkomst soms nauwelijks is te achterhalen. Deze buitenlandse fondsen wordt door onze overheid weinig in de weg gelegd. Een voorbeeld van een dergelijk fonds van Amerikaanse afkomst is het Wereld Kanker Onderzoek Fonds, ingeschreven bij de Kamer

van Koophandel te Amsterdam en - blijkens een Nederlandstalige bedelbrief van dit fonds - ook geregistreerd volgens de Successiewet 1956, hetgeen fiscale aftrekbaarheid van giften garandeert. Het Wereld Kanker Onderzoek Fonds staat onder leiding van 'president Marilyn Gentry'.

Onverwachte rivalen

In 1998 en 1999 kregen drie van de grote medische fondsenwerfers in ons land, de Nederlandse Hartstichting, de Nederlandse Kankerbestrijding/Koningin Wilhelmina Fonds en het Nationaal Reumafonds, plotseling te maken met rivalen, die zich op dezelfde gebieden gingen bewegen, die totdantoe door voornoemde fondsen werden bestreken. Over de achtergronden van het Nationaal Hartfonds (NH, opgericht 14 januari 1998) en het Nationaal Fonds tegen Kanker (NFK, opgericht 8 maart 1999) deed ik tijdens de jaarvergadering van 10 oktober 1999 al enkele mededelingen. De voorbereidingen tot de oprichting van het NFK waren reeds in volle gang toen Houtsmuller en Valstar nog in goede harmonie met de NKB/KWF samenwerkten o.a. op het jubileumcongres van maart 1999. Bij sommigen bestaat de indruk dat de NKB/KWF zo ver ging in zijn samenwerking met de artsen van de Artsenvereniging voor Niet Toxische Tumortherapie (ANTTT) om de gevreesde oprichting van een rivaliserend fonds te voorkomen. Ik riep overheid, FIOD en inspectie op tot een 'Operatie Kwakfonds' (zie ook Actieblad dec, 1999).

Het derde kwakfonds

Wat mij op 10 oktober 1999 nog niet bekend was, is dat er op 10 september 1999 inmiddels een derde kwakfonds was opgericht: de Nederlandse Reumastichting (NRS), gevestigd te Amsterdam. De oprichters waren onbekenden in de wereld van de reumatologie en in de eerste bedelbrief die reeds op 21 oktober werd verstuurd spreekt de stichting over het financieren van onderzoek van succesvolle behandelwijzen, ook "indien deze nog niet algemeen worden toegepast". De personele invulling van de wetenschappelijke adviesraad is dan nog niet bekend. Het Nationaal Reumafonds achtte het noodzakelijk zijn donateurs per brief

te waarschuwen voor deze rivaal, die niet over het CBF-keurmerk beschikt. De nieuwe stichting had slechts weinig aanmoediging van de zijde van het Nationaal Reumafonds nodig om zijn naam reeds per 13 december 1999 om te zetten in Artrose en Reuma Stichting.

Nadere bestudering van de statuten, het propagandamateriaal en de wijze van oprichting en personele invulling van de aan de drie fondsen verbonden personen bracht - wij meldden dat inzake de eerste twee 'look-alikes' reeds in oktober 1999 - verbluffende overeenkomsten aan het licht. Zo bevatten de statuten van de twee toen geanalyseerde fondsen een wat vreemde en zelfs taalkundig incorrecte zin, die onderling alleen verschillen mbt de doelgroep. En dat terwijl de oprichtingsacten bij verschillende notarissen werden verleden. Artikel 2, lid 2a van het NH luidt: 'De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door zich sterk te maken voor de belangen van lijdenden aan hart- en/of vaatziekten bij de relevante overheden, publiciteitsmedia, beroepsgroepen en tevens pleitbezorging voor hen binnen de Nederlandse samenleving in de meest brede zin'. Artikel 2, lid 2 van de statuten van de NFK, maar ook artikel 2, lid 2a van de voormalige NRS bevatten identieke passages (inclusief het ontbreken van een werkwoord) met alleen in plaats van de eerder genoemde hart- en vaatziekten nu kanker resp. reumatische aandoeningen!

Ook het propagandamateriaal van de drie fondsen bevat veel identieke adviezen. Het NH stelt dat voor een gezond hart "de volgende supplementen gewenst zijn: vitamine A, B3, C en E, magnesium, calcium, kalium en lecithine". De nieuwsbrief no. 1 van het NFK stelt dat "anti-oxydanten cellen en weefsels kunnen beschermen tegen kankerverwekkende stoffen en daarmee het ontstaan van kanker remmen". Groene thee, selenium en orthomoleculaire artsen worden van harte aanbevolen. De NRS stelde in no. 1 van zijn Reuma Bulletin dat "onvoldoende gebruik van anti-oxydanten een verhoogde kans op reumatische ziekten geeft. Anti-oxydanten zijn onder andere selenium, vitamine A, C en E."

De derde opvallende overeenkomst is dat de oprichters van de drie fondsen geen enkele medische achtergrond hebben en volkomen onbekend zijn in de betreffende tak van de geneeskunde. Van beroep waren zij bijvoorbeeld kapper en meubelmaker. Veel oprichters/stro-

Voetnoot 1: Een aan de mogelijke informatie-achterstand van de NTVG-lezers aangepaste versie van dit verhaal verscheen op 12 februari 2000 onder de titel 'De wonderbaarlijke opkomst van de kwakfondsen' in het Ned. Tijdschr. v. Geneeskunde.

mannen zijn ook binnen enkele maanden uit de leiding van de fondsen verdwenen. Ook bij de oprichting van de NRS geen bekende namen.

Het laatste opvallende gemeenschappelijke kenmerk van de twee fondsen betrof de kring waaruit de meeste wetenschappelijke adviseurs zijn gerecrueteerd. Zeer velen hebben bindingen met de twee grootste firma's die in ons land orthomoleculaire preparaten en voedingssupplementen verhandelen. De MBOG werd tien jaar geleden opgericht door de apotheker Schuitemaker, die tevens directeur was van de Ortho Company en het Ortho Institute te Baarn. De tweede speler op deze markt is het Haagse Orthomoleculair Advies Bureau (AOV) van Nieuwenhuis, register-accountant en auteur van boeken over onder andere orthomoleculaire voeding en 'levend-bloed analyse'. Aan het AOV zijn als adviseurs o.a. de ANTTT-artsen Houtsmuller en Valstar verbonden. Nieuwenhuis, die nog 5 ander BV's beheert, die tezamen de Orthos Groep vormen, stond aan de wieg van Houtsmullers carrière als niet-toxische kankergenezer. Het AOV subsidieerde Houtsmullers eerste publikatie (het boek Niet Toxische Tumorthapie uit 1995), uitgegeven bij Bohn Stafleu Van Loghum en droeg actief bij aan de verspreiding ervan. In de Houtsmullertherapie spelen orthomoleculaire preparaten en anti-oxydanten een centrale rol. De wetenschappelijke adviesraad van het reuma-kwakfonds is nog niet bemand en daarover valt dus nog niets te melden.

Conclusies en aanbevelingen

De conclusie is duidelijk: de oprichting van de drie fondsen is onderdeel van een gerichte strategie van de orthomoleculaire industrie, die op deze wijze twee vliegen in één klap slaat. Het binnengehaalde geld wordt deels besteed aan 'publieksvoorlichting' geheel geënt op de orthomoleculaire filosofie en dat zal de omzet geen kwaad doen. Door ook wetenschappelijk onderzoek en publikaties te bevorderen van artsen, die geen enkele reputatie hebben op de respectieve vakgebieden, tracht men de geloofwaardigheid van de claims te vergroten. Deze publikaties komen terecht in door de industrie zelf uitgegeven kwakzalverijdschriften als de *Orthomoleculaire Koerier* en *Arts en Apotheek*. Elke ingewijde herkent het gebrek aan kwaliteit van hun artikelen,

maar leek en drogist zijn snel overtuigd! Houtsmuller verkreeg op deze wijze zelfs nationale bekendheid en verschalkte zelfs het KWF.

Ernstig is dat in een tijd waarin onze overheid steeds minder bijdraagt aan wetenschappelijk onderzoek op het gebied van kanker, hart- en vaatziekten en reumatische ziekten, geld dreigt te worden onttrokken aan de fondsen, die op dit gebied hun sporen meer dan verdiend hebben. Deze ontwikkeling vormt een bedreiging voor de continuïteit van de kerntaken van de fondsen, zijnde

publieksvoorlichting en het steunen van serieus wetenschappelijk onderzoek. Dat de kwakfondsen daarbij op bedrieglijke wijze profiteren van de goede naam en reputatie van de echte fondsen, dat maakt de zaak des te kwalijker. Krachtig overheids-optreden en betere regelgeving jegens deze misleidende fondsen lijkt ons dringend geboden. ●

C.N.M. Renckens

SIS-therapie een natuurlijke kankergeneeswijze

In een twee-regelige advertentie in de *NRC* werd onlangs reclame gemaakt voor de SIS-therapie, een "natuurl. kankergeneesw." Ik heb het in de advertentie vermelde telefoonnummer maar eens gebeld. Het begon goed: in plaats van Nlf 1,-, zoals in de krant stond kostte het gesprek Nlf 1,05 per minuut. Ik kreeg een antwoordapparaat met een ingeblikt verhaal over de 'Saving Immune Systemtherapie', die "de meest succesvolle, vooraanstaande en goedkoopste therapie van Europa" zou zijn, bedacht door dr. Versteeg, die al meer dan ongeveer 30 jaar met deze therapie bezig is. Een paar dagen later bel ik het nummer weer en krijg de ingeblikte mijnheer nu in levende lijve aan de lijn. Ik doe mij voor als iemand met kanker en vraag hem of hij de in de advertentie vermelde dr. Versteeg is. Dr. Versteeg (93 jaar oud wordt mij verteld) is hij niet maar arts is hij wel. De SIS-therapie, zegt de mijnheer is een soort verbeterde Moermanbehandeling en bestaat uit een preparaat van 14 verschillende vitamines. Op mijn vraag of de therapie voor alle kankers dan dezelfde is (altijd dat 14 en nooit eens 12 en een half vitamines bevattende preparaat), antwoordt de dokter dat de therapie wordt afgesteld op het soort kanker dat de beller heeft. Onderzocht wordt deze echter niet omdat degene die belt allang weet door welke soort kanker zij/hij is getroffen. De beller is immers aan allerlei onderzoeken blootgesteld geweest. Telefonische informatie is afdoende om de therapie af te stemmen en telefonisch zal ook de begeleiding zijn. Een bewijs dat bij de beller werkelijk kanker is geconstateerd, hoeft niet te worden geleverd;

zijn woord volstaat. Mijnheer zegt: "de basis is dat je nu eens niet letterlijk en figuurlijk uitgekleeft wordt, zoals bijvoorbeeld bij het houtsmulderdieet, dat Nlf 3500,- per maand kost, belachelijk gewoon". Zijn therapie -dr. Versteeg is intussen geheel uit het beeld verdwenen-, kost Nlf 100,- tot 200,- per maand. Desgewenst antwoordt de dokter dat de therapie niet door het ziekenfonds wordt vergoed. "Idioot gewoon".

Dan lijkt de tijd gekomen om de prangende vraag te stellen: waaruit blijkt eigenlijk dat de SIS-therapie helpt? Mijnheer antwoordt bliksemsnel: "uit 30 jaar ervaring en 26.000 patiënten". Op mijn vraag of er wellicht een iets wetenschappelijker bewijs voor de werking van de therapie voorhanden is, antwoordt de mijnheer in alle eerlijkheid dat dat er niet is, maar dat dat ook niet echt nodig is, omdat gebleken is dat de mensen er baat bij hebben. Het standaardantwoord van de charlatan, dunkt mij. Mocht ik nog meer willen weten over de therapie dan kan ik een boekje kopen; normaal moet ik mij dan richten tot de uitgever, maar toevallig heeft hij nog een exemplaar in voorraad. Dat zal hij mij opsturen. Omdat ik vrees dat een dergelijk meesterwerkje al gauw meer kost dan de Nlf 0,- die ik er voor over heb, houd ik de boot af (het boekje kost overigens een tientje). Wel geef ik hem mijn naam en het adres van mijn werk. Het risico dat ik zo een stortvloed aan folders over deze prachttherapie in mijn postvakje zal aantreffen, neem ik maar op de koop toe. ●

Sophie J.M. Josephus Jitta

Correspondentie

Op 14 december 1999 werd door het bestuur het volgend schrijven verzonden aan directeur mr. Rietvelt van de Hogeschool Holland te Diemen.

Zeer geachte heer Rietvelt

Met grote bezorgdheid heeft de Vereniging tegen de Kwakzalverij kennis genomen van de gids van de Leergang Complementaire Zorg 2000, waarin de cursus die 12 januari 2000 van start dreigt te gaan wordt beschreven.

Bij veel verpleegkundigen bestaat grote behoefte aan verdieping en/of uitbreiding van hun beroepskennis en -uitoefening. Aan die behoefte tegemoet te komen is een gewichtige taak van een instelling als de uwe, maar met de 'particuliere' opleiding Complementaire Zorg, die wordt gegeven in samenwerking met het Nederlands College voor Natuurgeneeskunde te Hilversum bewijst u uw doelgroep een kwade dienst.

Binnen de gezondheidszorg en zeker binnen de ziekenhuisgeneeskunde zijn er belangrijke taken weggelegd voor de verpleegkundige discipline. Aan de zelfstandige positie en professionalisering van de verpleegkundige heeft uw instelling een goede bijdrage geleverd, daarvan zijn wij overtuigd. Die professionele autonomie en zelfstandigheid kan af en toe leiden tot spanningen met de medische beroepsgroep met wie de verpleging intensief samenwerkt. Enige spanning tussen deze twee beroepsgroepen is gezond en kan voor de patiënt heilzaam zijn. De medische behandeling en de verpleegkundige zorg vullen elkaar aan en kunnen niet buiten elkaar. Over de grondslagen van de geneeskunde kan en mag er tussen arts en verpleegkundige natuurlijk nooit verschil van mening zijn. Als dat wel het geval is, dan raakt de patiënt tussen twee vuren en komt in een zeer moeilijke positie te verkeren.

Die situatie, waarin arts en verpleegkundige verschillende, ja zelfs tegenstrijdige adviezen gaan verstrekken, dreigt te ontstaan als de cursisten van de Leergang Complementaire Zorg 2000 de hun aangeboden leerstof in praktijk gaan brengen. Anders dan de natuurgeneezers suggereren is er geen integratie tussen reguliere we-

tenschap en complementaire, aanvullende, c.q. alternatieve opvattingen mogelijk. De medische wetenschap is een gretig en open forum waarin nieuwe en/of veelbelovende en zelfs omstreden geneeswijzen kunnen dingen naar erkenning. Dat debat vindt plaats in serieuze wetenschappelijke tijdschriften, in wetenschappelijke verenigingen en op congressen. Het huidige, nooit eerder in de geschiedenis van de mensheid behaalde niveau van de geneeskunde is te danken aan de vooruitgang die binnen die kaders tot stand kwam. Zo zijn ook veel nutteloze behandelwijzen uit de geneeskunde verdwenen. De natuurgeneeskunde, de acupunctuur, de homeopathie, de fytotherapie enzovoorts zijn er niet in geslaagd met overtuigende hypothesen te komen, laat staan met gegevens waarin de werkzaamheid ervan is aangetoond. Zij maken daarom geen deel uit van de beroepsopleiding tot arts. Dat gegeven zou ook bij elke vorm van onderwijs aan verpleegkundigen centraal moeten staan. Met een opleiding in alternatieve zorgvormen, die dankzij het feit dat hij wordt verzorgd door de Hogeschool Holland toch gezag zal meekrijgen, bewijst u uw cursisten een kwade dienst. Zij zullen, naarmate ze actiever trachten de in de cursus opgedragen 'doorbraak' (introductie van complementaire zorg in hun eigen ziekenhuis!) te bewerkstelligen, steeds grotere weerstanden oproepen bij de artsen met wie ze moeten samenwerken en conflictsituaties zijn niet ondenkbaar. Hier wrekt zich toch ook het feit dat wetenschappelijk denken geen echt onderdeel van de verpleegkundige beroepsopleiding vormt, hetgeen de onmiskenbare bevattelijkheid voor de pseudowetenschap van de natuurgeneezers onder verpleegkundigen mede verklaart.

Het beroep op de behoefte van het publiek aan aanvullende therapieën dat de gids doet rechtvaardigt de Leergang natuurlijk evenmin. Een goed arts of verpleegkundige ziet de patiënt soms met leedwezen afdwalen naar de alternatieve geneeskunde, maar dat legt hem of haar natuurlijk niet de plicht op daarin mee te gaan. Het publiek heeft ook behoefte aan alcohol, tabak, prostitutie, drugs en gokautomaten om maar enkele voorbeelden te noemen van minder gewenst gedrag waaraan de autonome burger zich

kan overgeven. Waarschuwingen tegen de gevaren ervan zijn gewenst, maar zeker geen 'coaching' door hen die er de gevaren niet van inzien. Die situatie dreigt u te creëren als uw opleiding de beoogde 'complementaire zorg verpleegkundigen' gaat afleveren.

Wij verzoeken u met klem de Leergang, die een lelijke smet vormt op het blazoen van uw Hogeschool, zo spoedig mogelijk te annuleren.

Bij het ter perse gaan van dit blad was er behalve een ontvangstbevestiging van de zijde van de HH nog geen inhoudelijk antwoord ontvangen. De Leergang is per januari 2000 gewoon van start gegaan. ●

COLOFON

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Oppericht 1 januari 1881
Correspondentie- Jister 17-19,
adres 8446 CD Heerenveen,
Tel: 0513-625956

Bestuur
Voorzitter C.N.M. Renckens,
vrouwenarts, Hoor
H. de Vries
apotheker, Heerenveen,
e-mail: antikwak@dds.nl,
internet: http://www.dds.nl/~antikwak.

Penningmeester I.H. Hams,
dierenarts, Hardenberg
Leden P.M. Siegel,
psychiater, Amsterdam
dr. A.P.M. van Dam,
medisch adviseur
Den Haag
prof.dr. F.S.A.M. van Dam,
hoogleraar psychologie, Amsterdam

mr. Th. Douma,
advocaat, Haarlem
C.P. van der Smagt,
huisarts, De Bilt
prof.dr. H. Timmerman,
hoogleraar farmacologie, Voorschoten
W.M. Veenema,
huisarts, Joure
Adviserende leden S. Lelie,
geneeskundig inspecteur (i.r.)
Middelburg
P.C. Bügel,
psycholoog, Groningen

Erelid I.A. van de Graaff,
apotheker, Rotterdam

Redactie J. Geerling, internist,
Keverdijk 69
1411 SK Naarden.
Aanleveren van kopij op
Wordperfect 5.1 of Word.

Postgiro van de vereniging: 32237 ten name van de penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg. De contributie bedraagt thans minimaal f 50,- zulks met inbegrip van een abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10,-; begunstiger wordt men door schenking aan de vereniging van minimaal f 500,-.

Anatomie van de kwak

In het actieblad tegen de kwakzalverij van september 1999 vraagt JG Delfgauw, onder de titel 'Waarom alternatief?', zich af wat toch de aantrekkingskracht van bijgeloof is. Hij formuleert de veronderstelling dat de kwak-adept iemand is die weigert zich te onderwerpen aan logica en wetenschap. Door tegen de beperkingen, het "keurslijf", dat de wetenschap oplegt te rebelleren zou men toegang krijgen tot een wereld waarin alles mogelijk is. Als observatie lijkt me hier niet veel tegen in te brengen. Maar is het ook een verklaring? Daar geloof ik niet veel van. Om te beginnen denk ik dat het verkeer is om veel verschil te maken tussen kwak en kwak-adept. Het is waar dat de kwak meestal een volumineuzer ego heeft, maar de volgelingen geloven alleen maar in een leider die in zichzelf gelooft. De kwak is alleen maar effectief als hij onvoorwaardelijk in zichzelf gelooft; hij is zijn eigen eerste slachtoffer.

Let nu eens op hoe men er in de alternatieve hoek van overtuigd is dat 'de wetenschap' bevooroordeeld

is en onwillig. In de ogen van de kwak zou het voor de wetenschap een koud kunstje moeten zijn om de waarde van zijn therapie aan te tonen, en hij voelt zich miskend als blijkt dat wetenschappers wel wat anders aan hun hoofd hebben

en niet erg genegen zijn om hun tijd te verdoen aan het verifiëren van overduidelijke onzin. Voor een wetenschapper is het normaal om aan zijn eigen theoriën te twijfelen, voor de kwak betekent het de bedelstaf. Het beeld van de kwak als iemand die rebelleert tegen de wetenschap lijkt ver van de waarheid te zijn. Integendeel, het is bijna ontroerend om te zien hoe de alterneuten als verwende kleuters bij de wetenschappers om aandacht vragen: "kijk mij!", "help mij!", "erken mij!" Verder valt op hoe centraal de afbeelding is in bijna alle vormen van bijgeloof. Of het nu om Tarot-kaarten, sterrebeelden, koffiedik of om de ingewanden van offerdieren gaat, het is altijd weer het vervangen van de toekomst, die je niet kan zien, door een afbeelding ervan die je kan proberen te analyseren. In de alternatieve geneeskunde wordt gewoonlijk een soort afbeelding van de organen op dezelfde manier gebruikt (zie de voetzoolmassage, de acupunctuur of de iriscopie). Dit moet de sleutel zijn. Substitutie van een

stukje werkelijkheid door een afbeelding waarmee we beter uit de voeten kunnen dan met die werkelijkheid zelf is iets dat we voortdurend doen. Met een plattegrond kunnen wij moeiteloos de weg vinden in plaatsen waar we nog nooit eerder geweest zijn, en we kunnen moeiteloos een reactie van iemand anders (schrik, pijn, angst, verdriet) thuisbrengen door zijn of haar gelaatsuitdrukking te vergelijken met de herinneringen aan wat we bij anderen gezien hebben. Het is ook de methode van de wetenschap, die dingen op een standaardmanier codeert (afbeeldt). Het zuiverst wordt dat geïllustreerd in de wiskunde. Weet u het nog, hoe je getallen met elkaar kan vermenigvuldigen door er eerst de logaritme van te nemen en dan die logaritmes op te tellen? Ook zijn er legio transformaties, waarmee je bijvoorbeeld tijd kan overvoeren in het ermee samenhangende begrip frequentie. Het gedrag van bepaalde systemen kan soms gemakkelijker beschreven worden in frequentietaal dan in tijdstaal. Net als bij de logaritmes kan je dan een bewerking die moeilijk is (het oplossen van differentiaalvergelijkingen) vervangen door iets dat je al goed weet en kan (het oplossen van algebraïsche vergelijkingen). Het lijkt op toveren, maar dat is het niet. Er zijn tenminste drie dingen voor nodig. ■ 1) Je moet precies weten wat je doet, en je moet kunnen bewijzen dat het correct is. ■ 2) de afbeelding tussen origineel en beeld moet eenduidig zijn, en ■ 3) je moet proefondervindelijk aantonen dat het echt werkt.

Als de kwak met afbeeldingen werkt, is steevast aan een van de voorwaarden niet voldaan (gewoonlijk aan geen enkele). En dat laat precies zien waar het probleem zit bij kwak. Kwak wil toveren, maar hij kan het niet. Hij is niet in staat of bereid om zijn huiswerk te maken, zich aan de regels te houden. Hij ziet de wetenschapper als iemand die met een toverstokje zwaait, "hocus pocus pas" zegt, en een konijn uit de hoge hoed trekt. Dat wil hij ook kunnen.

En nu staan ze op elke straathoek. Ze hebben zich uitgedost met puntmutsen en toverstokjes. Ze roepen om het hardst om aandacht. Wij glimlachen om het spektakel en we lopen door. Maar soms zie je zo'n kleuter heel serieus bezig zijn buurmeisje doormidden te zagen. En hoe vervelend het ook is, dan past een glimlach niet meer. Dan moet je ingrijpen. ●

F.J.L. van Capelle, Breukelen

Brieven

Geachte redacteur,

bezwaar maak ik tegen de tussenzin in het artikel kwakvoeding op pag. 11 van het decembernummer van 1999 waar staat 'fluor in water'.

Er wordt geen 'fluoride' aan het drinkwater toegevoegd in Nederland.

Deze nuttige en wetenschappelijk bewezen onschadelijke maatregel is in het verleden om politieke redenen niet ingevoerd. ●

Hoogachtend, A.J.J. Bast,
tandarts te Woerden.

Geachte Heer Geerling,

Betreft kwakzalver en charlatan

Op het gebied waarop deze patiëntenorganisatie (Stichting Anorexia en Bulimia Nervosa) zich beweegt zijn natuurlijk veel kwakzalvers actief. De meeste werken in stilte. Eén van hen, Zimmerman treedt echter graag in de publiciteit en is daarom waarschijnlijk de meest pernicieuze, temeer omdat hij vermeldt dat hij doctorandus in de psychologie is. Iemand die hem hoorde spreken in 1997 was zo vriendelijk om mij een door de spreker vervaardigde samenvatting te geven.

In het mij eerder niet bekende blad "Beyond Medicine van April (Zimmerman is medewerker van dit blad) komt Zimmerman weer met een verhaal waarin hij aantoont dat hij niet weet wat anorexia nervosa is (hij denkt dat het een gebrek aan eetlust is). Ook blijkt dat hij 'middelen' ontwerpt en/of in de handel brengt (DHN Zimmerman) met de aanduiding dat zij tegen boulimia nervosa (Terul) en anorexia (Tunol) werken.

Bij anorexia nervosa moet u van de doctorandus *calciumphosphoricum complex* en bij boulimia nervosa *kaliumaluminium-sulfuricum* (op school noemden wij dat aluin) *complex* van de firma Diolisos nemen, maar als na enkele dagen geen verbetering optreedt moet u contact met uw arts opnemen. ●

Hoogachtend, R. Sieders

Deze brief is door de redactie bekort. Zij werd vergezeld door diverse bijlagen uit het blad 'Antenne 100'-Augustus 1997- pagina 22:100-15 (f 7,-) ANOREXIA / BOULIMIA & de 'GROTE DRIE' & slaap. Drs. N.J. Zimmerman; voordracht gehouden op 11-06-1997 in Motel Vianen.

